

Digitální knihovny

Ekonomika a IPR

Miroslav Bartošek

Ústav výpočetní techniky MU

Knihovnicko-informační centrum MU

budování sbírek

digitalizace

born digital

harvesting

obecný rámec a architektura DL

**intelektuální vlastnictví
& ekonomika**

**vícejazyčný přístup k
informacím**

metadata

interoperabilita

globální vyhledávání zdrojů

zobecněný model dokumentu

dlouhodobé uchování digitální informace

Obsah přednášky

1. Úvod
2. Ekonomika
3. IPR – práva duševního vlastnictví
4. Copyright – autorské právo
5. Ženevská deklarace
6. Creative Commons

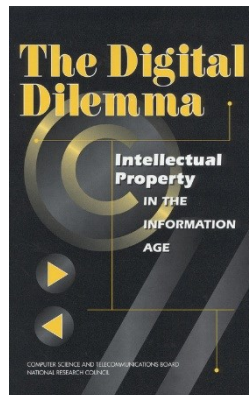
Open Access

1. Úvod

1. Internet – příležitost a hrozba

- Hailed for quick and convenient access to a world of material, the Internet also poses serious economic issues for those who create and market that material. If people can so easily send music on the Internet for free, for example, who will pay for music?

The Digital Dilemma:
Intellectual property in the Information Age.
National Academy of Sciences, 2000

1. Internet – příležitost a hrozba

Publisher and authors:

- How many copies of the work will be sold (or licensed) if networks make possible planet-wide access? Their nightmare is that the number is *one*.
- How many books (or movies, photographs, or musical pieces) will be created and published online if the entire market can be extinguished by the sale of the first electronic copy?

The Digital Dilemma

1. Internet – příležitost a hrozba

Consumers:

- The attempt to preserve the marketplaces leads to technical and legal protections that sharply reduce access to society's intellectual and cultural heritage, the resource that Jefferson saw as crucial to democracy.

The Digital Dilemma

- Zákon, který v České republice upravuje kopírování, není zákon pro informační společnost, ale prehistorická vykopávka.

Pirátská strana ČR

1.1 Aspekty nasazení DL

„Technický rámec DL působí vždy v určitém legislativním, ekonomickém a sociálním kontextu“

- ekonomika a legislativa (IPR) – **úzce spolu souvisí !**

Základní otázky :

1. **funkce copyrightu u digitálních knihoven**

(jak vybalancovat veřejné právo na přístup k informacím s ekonomickými zájmy tvůrců, vydavatelů a třetích stran)

2. **jak pokrýt různé nákladové položky**

v procesu vzniku, organizace, zpřístupňování, údržby, archivace digitální informace a dalších přidaných služeb

1.2 Sociální a právní prostředí

- první IS na Inetu – potřeby odborných komunit, **bezplatné**
(preprintové servery – arXiv.org)
 - DLs = mnohem širší ekonomicko-sociálně-právní kontext
(viz kauza Napster)
 - složitě provázaný legislativní rámec pro **tištěné dokumenty**
(copyright, pravidla korektního využití (fair-use), provedení díla, ochrana soukromí, daně, bezpečnost, ...)
 - vybalancované zájmy všech subjektů
(autor – nakladatel – čtenář – 3.strany (prodejci, knihovna, zaměstnavatelé autorů – školy, laboratoře, ...)
-
- **Ale:** Neustálené a rychle se měnící **digitální prostředí**

1.2 Sociální a právní prostředí

- **digitální prostředí = mnohem složitější než print**
(nové formy/formáty informací a jiná ekonomika procesů)
- obrovský zavedený informačně-zábavní průmysl
(5 % ekonomiky USA; nové možnosti x hrozba destabilizace)
- mezinárodní legislativa (Internet nezná hranic , DL je globální)
- nezakotvené vzorce chování
(není co právně kodifikovat)
- vytvoření potřebného prostředí je problém společenský,
ne technologický
⇒ mnohem složitější a časově náročnější

2. Ekonomika

2. Ekonomika procesů

tištěné dokumenty

digitální dokumenty

struktura nákladů

1. příprava dokumentu	= stejná
2. výroba kopií	= 0
3. distribuce kopií	= 0
4. skladování a prodej	= nižší

jak krýt náklady

prodej koncovým zákaz.	= různé modely
------------------------	----------------

ochrana před kopírováním

snadná	= složitá
1. legislativně	1. legislativa ???
2. složitost kopírování	2. snadnost kopírování

2. Výhody a problémy digi

Ekonomika a IPR: v čem jsou digitální info odlišné

- **efektivita kopírování** (dopad na ekonomiku i věrohodnost)
 - snadnost a rychlost
 - nulová cena
 - 100% kvalita
- „nulová“ cena za distribuci kopií
- nízká cena za uložení (< papír)
- časově-lokačně neomezený přístup
- snadnost vyhledání, lokalizace a šíření informace
- snadné zásahy do děl a jejich úpravy

Nakladatelé:

- „Internet = jeden velký stroj na bezplatné kopírování“ 😊 😞
- nové technologie: nové možnosti ale i rizika (pro autory – nakladatele – uživatele)
- negativní příklady (kolaps SW game industry, SW pirátství)

2. Změny nákladů

- Radikální změny v ekonomice procesů vyvolané novými technologiemi
 - **digitální informace**
 - **počítačová síť**
 - **www**
 - náklady na reprodukci
 - náklady na distribuci
 - náklady na publikování

2.1 Ekonomika DL

ekonomika DL

- kdo zaplatí náklady a potřebný zisk?
- jak zajistit rovnovážné rozdělení výnosů ?
- různé finanční modely (předplatné institucionální/individuální, pay-as-you-go, micropayment, hrazení nákladů přes reklamu)
- kontrola a zajištění přístupu (autentikace, šifrování, bezpečnost)

2.2 Ekonomické modely

ekonomický model DL

1. Otevřený přístup („zdarma“)

- 1.1 reklama
- 1.2 externí zdroje

2. Omezený přístup (za úplatu)

- 2.1 předplatné
- 2.2 platba za použití

analogie v TV vysílání

- komerční televize
- veřejno-právní televize

- kabelová televize
- platba za pořad

- Omezování přístupu je drahé !! – cenová výhoda otevřeného přístupu (bezpečnostní zajištění, účtování, databáze uživatelů, help-line)
- *Oproti předpokladům – nárůst kvalitních info v otevřeném přístupu*

2.2 Ekonomické modely – restricted

Omezený přístup – platba za použití

- pay-as-you-go, just-in-time, pay-by-use
- využíváno pro online info ještě před Inetem (rešerše v DB centrech)
- micro-payments (Cybercash, Netbill), analogie - telefonní hovory rychlé, ekonomické (centy oproti alespoň 5 USD u kreditek) - neprosadily se ?!
- pro DL na Internetu relativně málo používáno

Omezený přístup – předplatné

- snadněji realizovatelné než pay-by-use
- výhodné pro producenty (nižší náklady, predikovatelné příjmy, roční nárůst)
- oblíbené u institucí a jejich uživatelů (nižší psychologické překážky, fixní)
- individuální (málo atraktivní), institucionální, konsorcionální, celonárodní
- parametry pro výši předplatného (počet uživatelů, souběžných přístupů, velikost retrospektivy, způsob použití, vazba na odběr tištěných materiálů)

2.2 Ekonomické modely – open

Otevřený přístup – reklama

- tlak volně přístupných konkurentů (Google)
- zavedena velkými web-portály (Yahoo, Lycos)
- příjmy hlavně z reklamy
- doplňkové zdroje – poplatky od připojených sídel
- ne každý může prosperovat pouze z reklamy

Otevřený přístup – externí zdroje

- nejčastěji podpora přímo od producenta informací
- přesun z rozpočtů pro klasické publikování (zveřejňování info, marketing – firmy, univerzity, státní úřady, ...)
- nově vytvořené rozpočty – webpublikace, webmasters, externí zakázky (Cornell Univ: součet nákladů na web-sites > akviziční rozpočet knihovny)
- scientific publishing (z grantů, publikace pro prestiž a kariéru, ne pro peníze)

2.3 Vzestup open informací

klasické zdroje (za úplatu)

Medline	platba za užití
Books in Print	předplatné
věd. časopisy	předplatné
Lexis	platba za užití
Inspec	předplatné

nové zdroje (open)

NLM PubMed	externí
Amazon.com	reklama
open access	externí
Legal Inf.Inst.	externí
Google	reklama

- Open Access na Inetu – nárůst informací a jejich využívání:
 - online noviny a zpravodajství
 - vědecké a výzkumné články
 - předpovědi počasí
 - cestovní informace
 - mapy

3. IPR

Intellectual Property Rights

(práva duševního vlastnictví)

3. Právní kontext pro DL

dreamstime.com

Mnoho oblastí

- **ochrana duševního vlastnictví**
autorsko-vlastnická práva a práva související – IPR
(x právo na informace a princip sdílení informací)
- **ochrana soukromí a osobních údajů** (x možnost sbírat statistiky)
- **ochrana obchodního tajemství** (x veřejný zájem)
- **zodpovědnost za obsah** digitální informace (x právo projevu)
- **zodpovědnost za zneužití** digitální komunikace, ...

Právo a informační etika – velmi složitá oblast

- my: omezení na IPR (a to ještě jen na jednu jeho složku – autorské právo)
- obecný, neformální (nikoliv právnicky přesný) pohled
- problém různorodosti národních legislativ a výkladů soudů u jednotlivých kauz
- oblast je velmi živá, neustále se mění a vyvíjí (historicky i aktuálně)

3.1 IPR – práva duševního vlastnictví

- It is normally expected that protection of intellectual property is necessary to encourage people to create it.

How much protection is required, however, is not clear.

Michael Lesk, *Practical DLs*, 1997

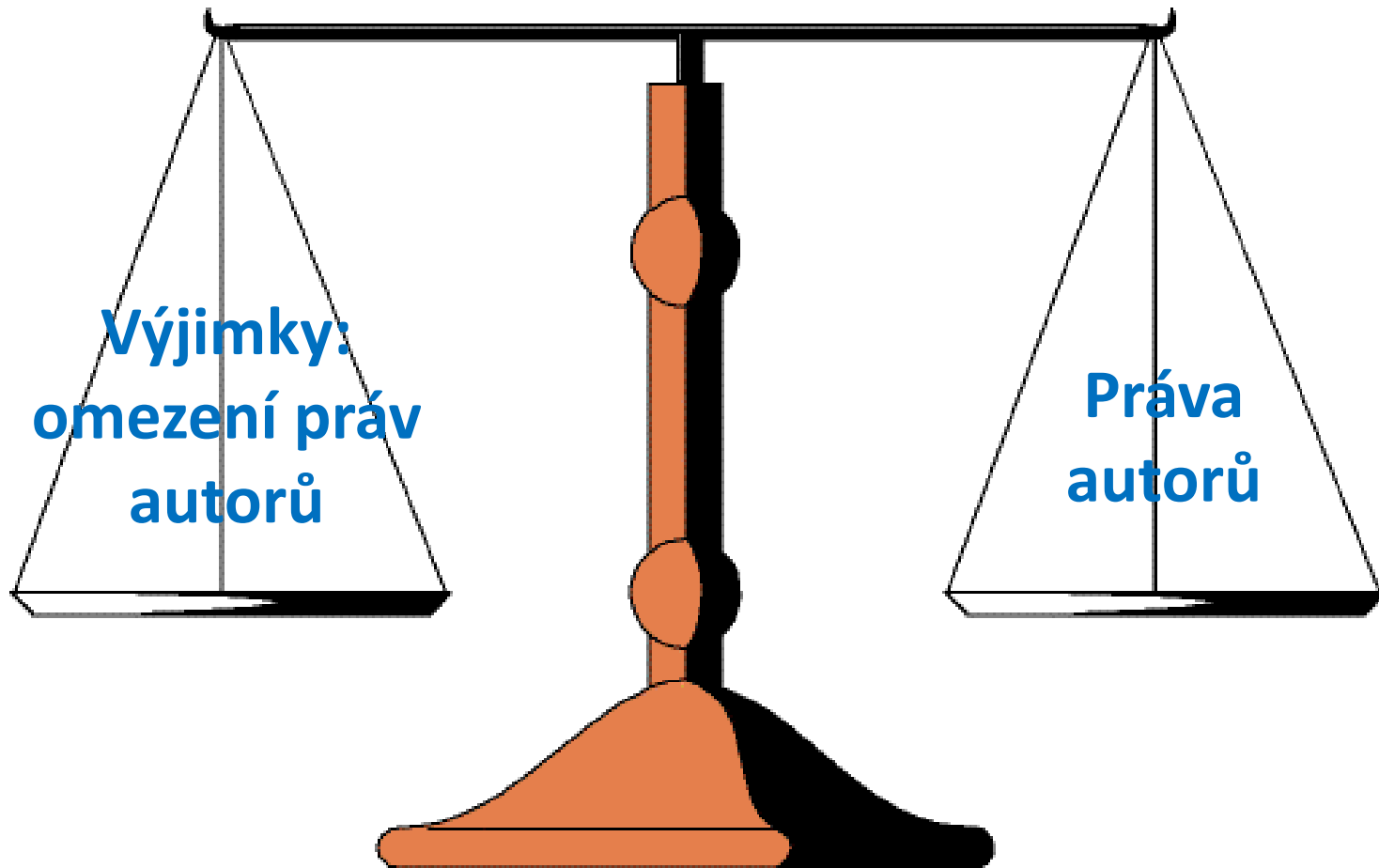
Práva duševního vlastnictví

= právo rozhodovat o výsledku svého intelektuálního úsilí

- patentová ochrana
- ochrana autorských práv

- zásady spravedlnosti a nezbytná motivace kreativních lidí
- kontroverze: **co vše chránit** x **zvážení dopadů příliš přísné legislativy**
- jak vybalancovat zájmy tvůrců – uživatelů – prostředníků?

3.2 Autorské právo

3.2 Autorské právo

Pravidlo zlaté střední cesty:

„Ochrana autorských práv by neměla být ani tak tvrdá, aby znemožnila rozvoj, monopolizovala trh a vytvořila sociální přehradu mezi lidmi a společnostmi, neměla by ale být ani tak měkká, aby se nevyplácelo investovat do rozvoje“

Jan Činčera. Informační etika. Sylaby pro studenty FF MU, 2002

Daří se to ?

3.3 Pár příkladů...

- hudební portál MP3.com byl obžalován z porušení autorských práv, neboť přes jeho službu si uživatelé mohli online archivovat svoje *legálně* zakoupené desky (žalobce: jde o neoprávněné pořizování kopií nahrávek)
- Napster (systém pro volné sdílení souborů peer-to-peer) byl soudně napaden, že vytvořil svůj systém tak, že umožňoval (aniž by zabraňoval) porušovat autorská práva. *Je nelegální chování uživatelů chyba provozovatele systému?*
- elektronický obchod AMAZON se rozhodl patentovat tzv. metodu 1-Click umožňující hromadnou objednávku všech vybraných položek.
Kritici: pokus o ochranu poměrně obecného nápadu, který by zbrzdil další rozvoj Internetu a vydělávaly by na něm jen nejmocnější korporace
- vydavatel e-časopisu žaloval konkurenta za to, že na své stránky umístil odkaz na konkrétní články z jejich periodika (tunelování jednoho časopisu jiným), a požadovali zákaz „deep links“, tj. odkazů na jiné než střešní stránky (reklamy)
- rozvojové země se ve 70. letech domáhaly volného zpřístupnění info z komerčně provozovaných odborných databází; uživatelský poplatek byl pro ně příliš vysoký a zpřístupnění informací by jim pomohlo v boji s chudobou

Jan Činčera. Informační etika. Sylaby pro studenty FF MU, 2002

3.3 Pár příkladů...

- Patentová práva na léky:
farmaceutické firmy – chrání naše obrovské investice do výzkumu, testování..
odpůrci – patenty brání dostat léky k potřebným v chudých zemích (AIDS,...)
- Indie: do 2005 legální reversní inženýrství léků – generické verze léků za zlomek ceny originálů (1/10 až 1/100). Od roku 2005 zakázáno („výměnou“ za úlevy ve světovém obchodu – WTO)
- SW patenty:
zastánci: i malé firmy mohou získat velké prostředky
odpůrci: nástroj proti konkurenci a open-sw (cross-licencing mezi velkými fy, malé fy nemají prostředky na právníky a registrace tisíců patentů)
Microsoft: „Linux porušuje 258 SW patentů (dejte si na něj pozor, přijde den, ...)“
- Posilování copyrightu a „sladčování“ národních legislativ:
doplácí na ni více rozvojové země – zvyšující se propast, rostoucí chudoba.
„Developing countries are being expected to adhere to very strict international agreements, which developed countries did not have to, when were in the developing stage“
(IFLA Position on Geneva Declaration, 2004)

3.4 Typy IPR ochrany

Práva duševního vlastnictví

- právo rozhodovat o výsledku svého intelektuálního úsilí
- poskytnout společnosti decentralizovaný systém na podporu inovace v oblasti vědy a kultury

1. patentová ochrana

- povinná registrace
- jen „užitečné“ věci (vynálezy, postupy)
- ne myšlenky a fakta

2. autorské právo (copyright)

- ochrana poskytována automaticky (princip pouhého vytvoření)
- literární, vědecká a umělecká díla (ne pro „užitečné věci“)

3. ochranné známky (trademarks)

4. Copyright

Autorské právo

4.1 Autorské právo

Vztahy uživatelů a tvůrců k autorským dílům

- právo autora (držitele autorských práv) na ochranu *osobnostních práv* spojených s jeho dílem a právo mít **po určitou dobu** pod výlučnou kontrolou (a tedy z nich ekonomicky profitovat) **některá využívání** díla – vytváření kopií, vytváření odvozených děl, distribuci kopií na veřejnosti (sdělování díla veřejnosti), ...
 - současně je však účelem celého systému chránit veřejný zájem při využívání díla širokou veřejností (autor nemá pod kontrolou všechna využívání jeho díla)
-
- např. autor již nemá pod kontrolou další nakládání s jednou již prodanou konkrétní kopií jeho díla (vlastník ji může libovolně užívat, půjčit, pronajmout, prodat, vystavit...)
 - První prodej = vyčerpání práv (platí pro fyzická díla, nikoli nutně pro „nehmotná“ digitální data)
 - autorská ochrana je *přidělena* příslušným autorským dílům *automaticky* v okamžiku jejich vytvoření (EU) resp. jejich fixace do hmotné podoby (US)
 - nechrání se příslušné myšlenky, nápady, fakta, procedury, objevy... stojící za vytvořením díla

4.1 Copyright ©

US: cílem copyrightu je

„promote the Progress of Science and useful Arts, by securing for limited Times to Authors and Inventors the exclusive Right to their respective Writings and Discoveries“
(Ústava USA)

Pravidelná aktualizace (1998: *Digital Millenium Copyright Act*)

Kontinentální x americké pojetí

- **US**

- s právy k duševnímu vlastnictví lze obchodovat stejně jako s jinými statky
- dílo musí být fixováno v hmotné podobě, chrání se forma vyjádření
- autorem může být jak fyzická tak právnická osoba

- **EU**

- právo se přiznává pouze fyzické osobě, základní lidské právo
- dílo musí být výsledkem *tvůrčí činnosti* autora a v objektivně vnímatelné podobě, nepřihlíží se k formě vyjádření

4.2 Lze dědit digitální díla?

- Pře prodej, půjčení, dědictví fyzických knih, desek, CD... - bez problémů
- Co ale zakoupená digitální díla (e-books, MP3, písničky a filmy z Apple iTunes)?
Lze s nimi nakládat podobně jako s věcným majetkem?
- V zásadě je možné zdědit, koupit nebo si vypůjčit **pouze samotný nosič** (pevný disk, CD, knihu), nikoli však "data". Pokud si např. koupím knihu, práva k dílu zachycenému na takovém nosiči se tímto prodejem tzv. *vyčerpala* a majitel práv už nemůže zakázat další distribuci tohoto konkrétního nosiče (zakoupené knihy).
Pokud mi však majitel práv pouze zpřístupnil soubor k pořízení kopie, tj. neprodal mi nosič, k vyčerpání práv nedojde a jakékoli další pořizování rozmnoženiny, prodávání, půjčování apod. by bylo neoprávněným rozmnožováním díla.
- Digitální díla – záleží vždy na licenci a konkrétních podmínkách:
 - Apple, Amazon aj. poskytují kupujícímu „nepřenosné právo k užití díla“ = kupující nevlastní nic fyzického
 - V ČR lze vytvořit *rozmnoženinu pro osobní potřebu* – přenos na fyzický nosič, který lze např. odkázat potomkům

<http://technet.idnes.cz> – „Může Bruce Willis odkázat digitální sbírku písniček? Ne, ale Čech ano.“ 6.9.2012

4.2 Evropské autorské právo

- **EC: jak reformovat autorské právo v EU?**
- Dotazník 2014 – okruhy problémů (výběr)
 - Teritoriální služby – využití autorských práv v cizině
 - Technologické kopie (neblokovat rozvoj)
 - Mý být odkazování zločinem?
 - Lze pře-prodávát e-formu díla?
 - Registrace chráněných autorských děl
 - Délka autorské ochrany
 - Omezení a výjimky autorské ochrany
 - Masová digitalizace
 - Vzdálený online přístup ke knihovním fondům
 - Uživatelsky generovaný obsah a remixy
 - Spravedlivá odměna a kompenzace autorům za výjimky z autorské ochrany (kopírování pro osobní potřebu -> poplatky za prázdná media a za zařízení)
 - Ochrana práva na soukromí při vymáhání autorských práv
 - Jednotné evropské autorské právo?

4.2 Evropské autorské právo

- **Public Consultation on the review of the EU copyright rules** (80 otázek)
5.12.2013 – 5.2.2014
- **Summary Report** (23.7.2014)
 - 9.500 respondentů (59 % uživatelé, 25 % autoři, 9 % vydavatelé, ...)
 - Předpokládané protichůdné/neslučitelné názory uživatelů a držitelů práv
 - Online resale of digital content
 - Uživatelé: sjednotit pravidla pro fyzických a digitálních formátů
 - Autoři: umožnit resale pro digitální formáty – negativní dopad na trh a investice do chráněných děl „in digital world – there is no transfer of copy, but a multiplication“
 - Terms of copyright protection
 - Uživatelé: současná délka ochrany neadekvátní, kontraproduktivní, brzda pro inovace, růst cen
 - Autoři: současná délka je adekvátní a neměla by být zkracována, naopak možná prodloužena (delší doba dožití)
 - Territoriality of exceptions, fair compensation of rightholders
 - Access to content in libraries and archives
 - Online remote access
 - Electronic lending
 - Mass digitisation
 - Research

Jak dál???

http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/2013/copyright-rules/docs/contributions/consultation-report_en.pdf

4.2 Evropské autorské právo

26.3.2019 - **Směrnice o autorském právu na jednotném digitálním trhu**

- Bouřlivá diskuse a nátlak na evropské poslance z obou stran („pro“ – 53 %)
- 5 miliónů podpisů petice proti směrnici
- 2 kontroverzní články
 - Čl. 11: „Daň z odkazu“ (poplatek vydavatelům za sdílení odkazu na jejich zprávy)
 - Čl. 13: „Nahrávací filtry“ (povinnost i-platforem bránit nelegálnímu ukládání obsahu chráněného autorským zákonem)
- Povinnost států EU zapracovat do nár. legisl.
- Odpůrci <https://zachraninternet.cz/>
„Směrnice ohrožuje svobodu na Internetu“
- **Je tomu skutečně tak?**

The image shows a screenshot of the website for the Pirátská Strana (Pirate Party). At the top, the party's logo and name are visible. Below the navigation menu, the main headline reads: "SMĚRNICE PROŠLA" (Directive passed) in large, bold, black letters. Below this, a smaller line of text says "MY SE ALE NEVZDÁVÁME" (We do not give up), also in bold, black letters. The text is centered on a white background.

4.3 Z Historie copyrightu

- středověk – žádná ochrana (Shakespeare, knihtisk)
- 1709 – 1. autorský zákon (Anglie, 14 let ochrany pro kopírování knih)
- 1790 – USA (28 let až do 1976, pouze pro americké autory až do 1891)
- 1886 – **Bernská úmluva** o ochraně literárních a uměleckých děl
(snaha o mezinárod. sjednocení, mnohokrát revidována, naposled 1979)
- 1961 – **Římská úmluva**
(ochrana výkonných umělců, výrobců zvukových nosičů a rozhlasových org.)
- 1994 – **Dohoda TRIPS** (o obchodních aspektech IPR, součást dohod WTO)
- 1996 – **Dohoda WIPO** – „internetové smlouvy“ (zvláštní dohoda ve smyslu BU, širší rozsah práv autorům, nesmí být v rozporu s BU)
- **Směrnice EU** (harmonizace českého práva), např.:
 - o právu na pronájem a na půjčování (1992)
 - o harmonizaci ochranné doby (1993)
 - o právní ochraně databází (1996)
 - o harmonizaci aspektů copyrightu a souvisejících práv v Informační společnosti (2001)
 - o vymáhání práv duševního vlastnictví (2004), ...

mezinárodní
právo

4.3 Z Historie copyrightu

Tradičně: *bohatí ochranu zavádí a vyžadují, chudí ji porušují*

- Irsko: v 18.st. masové vydávání pirátských kopií anglických knih
- USA: v 19.st. hlavní pirátská země světa
(1998: pozitivní bilance USA v IP-platbách cca 50 mld USD)
- východní Evropa a Asie: 20. století
- Asie a Afrika – hlavní pirátské oblasti v současnosti

4.4 Autorský zákon ČR

- **1965:** Zákon o dílech literárních, vědeckých a uměleckých (monopol státu na šíření autorských děl – „stabilita“ zákona)
- šest novelizací po roce 1989 (25 -> 50 let, nová práva autorům)
- **2000: Zákon o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů**
 - tzv. „autorský zákon“ (121/2000 Sb)
 - sladění s mezinárodními právními normami
 - koncepce **dualismu** (oddělitelnosti) práv osobnostních a práv majetkových
 - úprava aktuálních problémů spojených s novými technologiemi
 - rozšíření hmotněprávních nároků autora
 - **ochrana 70 let po smrti autora (retroaktivně !)**
 - nová související práva (právo nakladatele, ...)
 - právo na odměnu v souvislosti s rozmnoženinou díla pro osobní potřebu
- **Novely AU** (2006, 2008, 2014, 2017 – transpozice EU směrnice o kolektivní správě, autorské poplatky, 2019 – výjimky z autorských práv při zhotovování kopií pro zrakově postižené)

4.4 Autorské dílo

- **Autorským dílem** dílo literární a jiné umělecké dílo a dílo vědecké, které je *jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti* autora a je vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě včetně podoby elektronické
 - dílo slovesné, hudební, dramatické, choreografické, pantomimické, fotografické, audiovizuální, malířské, sochařské, architektonické, kartografické, dílo užitého umění
 - za autorské dílo se považuje též počítačový program a databáze, které jsou původní v tom smyslu, že jsou autorovým vlastním duševním výtvořem
- **Autorské právo k dílu** vzniká okamžikem, kdy je *dílo vytvořeno* – např. zaznamenáno na papír nebo na jakýkoli jiný nosič, předneseno, zahráno, zazpíváno apod.
- **Pouze fyzické osoby mají schopnost vytvářet autorská díla** jakožto jedinečný výsledek tvůrčí činnosti. Naproti tomu právnické osoby nikdy nemohou být autory děl, mohou pouze *vykonávat autorská práva*, a to na základě zákona (v případě zaměstnaneckých děl) nebo na základě licence poskytnuté autorem
- **Autorským dílem není** zejména námět díla sám o sobě, denní zpráva nebo jiný údaj sám o sobě, myšlenka, postup, princip, metoda, objev, vědecká teorie, matematický vzorec apod.

4.4 Autorský zákon ČR

Předmět zákona

1. **právo autora** k jeho dílu
 2. **práva související s právem autorským**
 - výkonného umělce k jeho uměleckému výkonu
 - výrobce zvukového záznamu k jeho záznamu
 - rozhlasového/televizního vysílatele k jeho původnímu vysílání
 - ...
 3. **právo pořizovatele k jím pořízené databázi**
 4. problematika **kolektivní správy práv** (DILIA, OSA, Integram, ...)
- Dílo vědecké a umělecké (literární), kvalita není podstatná :
„rozhodující je, kdo individuálně, neopakovatelně a tvůrčím způsobem zapsal (nebo jinak vyjádřil) myšlenky“. Dílo musí být vyjádřeno v jakékoliv objektivně vnímatelné podobě (včetně elektronické)
 - myšlenka sama (námět díla, metoda, teorie) není předmětem ochrany
 - pod AZ nespádají: právní předpisy, úřední dílo, politický projev, ...

4.4 Práva osobnostní a majetková

autorská práva

- **osobnostní** (nepřevoditelná, nelze se jich vzdát, zanikají smrtí autora)
 - právo na autorství (osobovat si autorství)
 - rozhodnout o zveřejnění díla
 - nedotknutelnost díla (právo udílet svolení ke změnám)
- **majetková** (nepřevod+nelze vzdát, 70 let po smrti, **dědí se!**)
 - právo užití díla
 - právo na rozmnožování díla
 - šíření rozmnoženiny či originálu
 - pronájem, půjčování, vystavování
 - sdělování veřejnosti (provozování živě, přenos TV/rádio, ze záznamu, **přes síť**)
 - právo na odměnu při opětném prodeji originálu (např. přes galerii)
 - právo na odměnu při rozmnožování pro osobní potřebu

4.4 Práva osobnostní a majetková

- **osobnostní práva**
nejsou převoditelná (vzhledem k nehmotné povaze) a *zanikají smrtí autora* (poté pouze právo na uvedení jména autora a právo užívání díla nesnižujícím jeho hodnotu)
- **majetková práva**
také nepřevoditelná (autor může své dílo užít nebo pouze udílet jinému *svolení k výkonu tohoto práva*), ale na rozdíl od osobnostních *jsou předmětem dědictví*.
- **Majetková práva: po dobu života autora + 70 let po jeho smrti**
- **Omezení práva autorského**
 - užití pro osobní potřebu (neplatí pro programy)
 - rozmnoženina pro osobní potřebu (kompenzace autorům v podobě systému náhradních odměn – kopírky, média, ...)
 - citace (vždy nutno uvést autora):
 - výňatků v odůvodněné míře
 - užití zveřejněného díla v přednášce k vědeckým či vzdělávacím účelům
 - rozmnoženina pro archivní/konzervační účely (knihovny, školy, ...), aj.

4.5 DL a hrozby pro DL

Digitální technologie a copyright:

- **nakladatelé:** dig-technologie nás připravují o zisk (snadné pirátství)
- **uživatelé:** umožňují vlastníkům práv omezovat přístup k info a maximalizovat jejich zisky (kontrolou i toho, co dříve bylo volné, pay-per-view oproti flat-fee, ...)
- Právní úpravy IPR – **výsledek různých lobbystických tlaků**

copyright

- dříve: vztahy mezi a autory a prostředníky, resp. mezi prostředníky navzájem; koncoví uživatelé „mimo“
- dnes: digitální technologie a globální síť – postradatelnost prostředníků
-> **AZ vztahy mezi vlastníky práv x konc.uživateli ???**
(legislativa není stavěna na to, jak se „hojit“ na jednotlivcích ?)

5. Ženevská deklarace

5.1 WIPO

- **World Intellectual Property Organization**

(1970, při OSN)

- slad'ování IPR legislativy mezi národy
- akce na podporu tvůrčí intelektuální aktivity
- podpora přenosu technologií do rozvojových zemí
- „...the need to maintain a balance between the rights of authors and the larger public interest, particularly education, research and access to information, as reflected in the Berne Convention“.

The preamble of the WIPO Copyright Treaty

- Veřejnost: **rostoucí nespokojenost** s trendy v IPR

5.2 Ženevská deklarace

- občanská výzva k budoucnosti WIPO (září 2004)
- podpora mnoha organizací i jednotlivců

Humanity faces a global crisis in the governance of knowledge, technology and culture. The crisis is manifest in many ways.

- Without access to essential medicines, millions suffer and die;
- Morally repugnant inequality of access to education, knowledge and technology undermines development and social cohesion;
- Anticompetitive practices in the knowledge economy impose enormous costs on consumers and retard innovation;
- ...

As an intergovernmental organization, however, WIPO embraced a culture of creating and expanding monopoly privileges, often without regard to consequences. The continuous expansion of these privileges and their enforcement mechanisms has led to grave social and economic costs, and has hampered and threatened other important systems of creativity and innovation. ...

<http://ipjustice.org/wp/campaigns/wipo/>

5.3 Ženevská deklarace – požadavky

- **Reformovat WIPO a revidovat její dosavadní kurs k maximalizaci výsad držitelů duševních práv**
- James Boyle. **A Manifesto on WIPO and the Future of Intellectual Property**. Geneva, September 2004
 - **rovnováha práv** (příliš mnoho práv autorům)
 - **proporcionální legislativa** (ne 70 let ochrany kvůli menšině děl)
 - **přiměřenost** (zohledňovat možnosti rozvojových zemí)
 - **transparentnost** (vzít „do hry“ občanské společnosti)
 - **otevřenost alternativám** (hledat nové přístupy)
 - **internet jako příležitost a nikoliv problém/hrozba IPR**
 - **neutralita** (vůči různým přístupům – closed-source, open-source)

<http://www.law.duke.edu/journals/dltr/articles/2004dltr0009.html>

5.4 Další iniciativy

- **IP Justice**
 - international civil liberties organization promoting balanced intellectual property laws in a digital world
 - <http://www.ipjustice.org>
- **ZWOLLE group**
 - zásady vybalancovaného přístupu k IPR v akademickém prostředí (**copyright toolkit**)
 - <http://www.surf.nl/copyright>
- **Fix Copyright!**
 - Sdružení iniciativ za lepší vybalancování autorského práva (**myths&facts**)
 - <http://www.fixcopyright.eu>
- **Creative Commons**
 - nabídka licenčních schémat méně restriktivních než copyright
 - <http://creativecommons.org>
- **Open Access**
 - podpora volného přístupu k vědeckým publikacím
 - <http://www.earlham.edu/~peters/fos/overview.htm>

6. Creative Commons

6.1 Creative Commons

Veřejné licence pro legální sdílení a šíření autorských děl na Internetu

- soubor veřejných licencí, které autor může přiřadit k svému dílu a rozhodnout tak, za jakých podmínek bude dílo veřejně zpřístupněno
- alternativa ke copyrightu, legální – v souladu s AZ
- neziskové sdružení (právníci a informační specialisté)
- různé oblasti (text, video, obrázky, audio, software, ...)
- **autor sám stanovuje míru ochrany a volnosti svého díla**
- široké spektrum licencí dle
 - míry odměny autorovi za užití díla
 - možností využití díla pro komerční účely
 - podmínek modifikovatelnosti díla
- **all rights reserved** → **some rights reserved**

<http://creativecommons.org/>
<http://www.creativecommons.cz/>

6.2 Prvky pro sestavování licencí

4 základní podmínky pro využívání díla:

- **Attribution (by)** **uvedte autora**
Umožňuje ostatním rozmnožovat, rozšiřovat, vystavovat a sdělovat dílo a z něj odvozená díla **pouze při uvedení autora**.
- **Noncommercial (nc)** **neužívejte dílo komerčně**
Umožňuje ostatním rozmnožovat, rozšiřovat, vystavovat a sdělovat dílo a z něj odvozená díla **pouze pro nevýdělečné účely**.
- **No Derivative works (nd)** **nezasahujte do díla**
Umožňuje ostatním rozmnožovat, rozšiřovat, vystavovat a sdělovat **pouze dílo v původní podobě**, nikoliv díla z něj odvozená.
- **Share Alike (sa)** **zachovejte licenci**
Umožňuje ostatním rozšiřovat odvozená díla pouze za podmínek **identické licence** jako má původní dílo (copyleft)

6.2 Prvky pro sestavování licencí

2 rozsahy pravomocí při nakládání s dílem:

- **Share** (share) **právo dílo šířit**
Umožňuje dílo šířit **v nezměněné podobě** (kopírovat, distribuovat, sdělovat veřejnosti)
- **Remix** (remix) **právo dílo upravovat**
Opravňuje uživatele dílo pozměnit, doplnit kombinovat s jiným dílem (překlad, dramatizace, úprava fotek, zhudebnění, remixování hudby, aj.)

6.3 CC – základní licence

- **Attribution** (cc-by)
- **Attribution Share Alike** (cc-by-sa)
- **Attribution No Derivatives** (cc-by-nd)
- **Attribution Non-commercial** (cc-by-nc)
- **Attribution Non-commercial Share Alike** (cc-by-nc-sa)
- **Attribution Non-commercial No Derivatives** (cc-by-nc-nd)
- **cc0** – status volného díla (vzdání se všech práv k dílu) (výzkumná data)

creativecommons.org/choose/

Chcete vědět o Creative Commons víc? [[Zvažte před licencováním](#)] [[Jak licence fungují](#)]
Objevte licence Creative Commons. [[Vystavit spíše jako volné dílo?](#)]
 [[Hledáte předešlé verze licencí, včetně národních podob?](#)]

Licenční prvky

Váš výběr možností v tomto panelu aktualizuje ostatní panely na této stránce.

Dovolit šíření upravených děl vzniklých z Vašeho díla?

Ano Ne

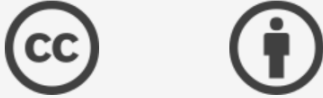
Ano, pokud upravené dílo bude k dispozici pod stejnou (nebo slučitelnou) licencí

Dovolit užití Vašeho díla pro komerční účely?

Ano Ne

Zvolená licence

Uvedte autora 4.0 Mezinárodní

Toto je licence pro díla Svobodné kultury.

Pomozte ostatním uvést Vaše autorství!

Tato část není povinná, avšak její vyplnění přidá k navrženému HTML kódu strojově čitelná metadata!

Název díla

Uvedte jméno autora

URL pro uvedení autora

URL odkaz na původní (podkladové) dílo

URL odkaz na stránku popisující další možnosti

Máte webovou stránku?

Toto dílo podléhá licenci [Creative Commons Uvedte autora 4.0 Mezinárodní License](#).

Zkopírujte tento HTML kód a informujte návštěvníky Vaší stránky o této licenci!

```
<a rel="license" href="http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/"><img alt="Licence Creative Commons"
```

licence creative commons

Prostřednictvím licencí Creative Commons (CC) dává autor jednoduchým způsobem souhlas k užití svého díla. Může si vybrat z několika možností ochrany díla – výběr konkrétní licence je založený na přehledném grafickém systému a jednoduchých vysvětleních. Po právní stránce zajišťují funkčnost národní verze licencí, které jsou v souladu s platnými zákony v jednotlivých zemích (na začátku roku 2010 53 států).

Jak bude dílo využíváno?

právo dílo šířit (share)

kopírovat, distribuovat a sdělovat dílo veřejnosti

právo dílo upravovat (remix)

pozměňovat, doplňovat, využívat celé nebo částečně v jiných dílech

Podmínky pro užití

uvést údaje o autorovi a o díle (attribution – BY)

způsobem, který stanovil autor nebo poskytovatel licence

neužívat pro komerční účely (noncommercial – NC)

nezasahovat do díla (no derivatives – ND)

zachovat původní licenci (share alike – SA)

Kombinací slučitelných možností lze sestavit 6 typů licencí CC.

označení licence	práva	povinnosti	název licence
BY			Uveďte autora
BY-SA			Uveďte autora – Zachovejte licenci
BY-ND			Uveďte autora – Nezasahujte do díla
BY-NC			Uveďte autora – Neužívejte komerčně
BY-NC-SA			Uveďte autora – Neužívejte komerčně Zachovejte licenci
BY-NC-ND			Uveďte autora – Neužívejte komerčně Nezasahujte do díla

- Panely z výstavy Copyright a české autorské právo, Národní knihovna ČR

6.4 Další licence

- **Sampling** – lze mixovat úryvky (snippets) do nových děl
- **Public Domain** – dílo je bez copyrightu
- **Founders** – bez copyrightu po 14/28 letech
- **Music Sharing** – sdílení hudebních děl
- **Developing Nations** – nižší restrikce pro rozvojové země
- **GNU GPL** , **GNU LGPL** – softwarové licence
- **Science Commons** – pro vědecká díla (cc0, ...)

6.5. DL a IPR v praxi

Podmínka pro budování a zpřístupnění obsahu DL

- souhlas každého autora (resp. dědice)
- souhlas vydavatele k publikovanému dílu (resp. právního nástupce)

Problémy v praxi

- příliš velký počet autorů/vydavatelů
- obtížná dohledatelnost / praktická nedohledatelnost
- neznámé podmínky mezi autorem a vydavatelem
- osiřelá díla (databáze osiřelých děl)
- **registr děl nedostupných na trhu (DNNT)**
- prohibitivní legislativa

Lze vůbec legálně vybudovat smysluplnou (= otevřenou) digitální knihovnu?

Literatura

Doplňková literatura

- L. Gruber: **Licence Creative Commons a její využití v OA**
Zpravodaj ÚVT MU, 2009/12
<http://www.ics.muni.cz/zpravodaj/articles/629.html>
- A. Faladová: **Autorské právo a digitální knihovny. Osiřelá díla**
Knihovna Plus 2010/1, Národní knihovna ČR
<http://knihovna.nkp.cz/knihovnaplus101/falad.htm>

Užitečný odkaz:

- **Autorské právo na webu MK ČR** (včetně textu AZ)
<https://www.mkcr.cz/autorske-pravo-15.html>
- Pirátská strana – Současný autorský zákon
<http://www.pirati.cz/kci/infoautz>